

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Editör: Ülker ŞEN

2. Baskı

Editör: Dr. Ülker ŞEN

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-241-537-5

DOI 10.14527/9786052415375

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ocak 2019, Ankara

2. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bu kitap, heyecanı yüksek, Türkçeye ve Türk kültürüne gönül vermiş, çalışmayı, üretmeyi seven dokuz akademisyenin günümüzün gelişmeleri ışığında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanındaki bilgi ve tecrübelerinin paylaşımıdır. Sözlerimiz, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine söylenecek ne ilk ne de son söz olacak. Ancak zaman hızla ilerlemekte, dünya zamanın hızına ayak uydurma telaşında iken ülkeler, dillerini diğer ülke milletlerine öğretme politikalarına her geçen gün yenilerini eklemektedir. Bu sebeple Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda zamanla yarışı, dil öğretimi alanındaki gelişmeleri takibi elden bırakmamak gerekir. Elinizdeki kitabın alandaki diğer kitaplardan farkı da bu noktada ortaya çıkmaktadır.

2018 yılı içinde Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığınca öğretmenlikle ilgili toplam 25 lisans programı güncellenmiştir. 25 programdan biri olan Türkçe öğretmenliği lisans programında da güncellemeye gidilmiş, dersler ve ders içerikleri değiştirilmiştir. "Yabancılar Türkçe Öğretimi" dersi de "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi" dersi olarak hem ad hem içerik değişikliğine uğramıştır. Alandaki bir diğer gelişme de Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nin 2017 yılında belirli alanlar açısından güncellenmiş ve geliştirilmiş olması; 2018 yılında da Çerçeve'nin Tamamlayıcı/Yardımcı Sürümü/Kitabı'nın yayımlanmış olmasıdır. Ayrıca Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'nin ikinci ayağı olan Promoting Integration of Syrian Children to Turkish Education System (PICTES) II sözleşmesi, 20 Aralık 2018 'de imzalanmıştır. Bu sözleşme ile Suriyeli çocukların eğitimi, topluma uyumları, Türkçe dil beceri düzeylerinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yakından ilgilendiren bu köklü değişimlerin / gelişmelerin bir kitap bütünlüğünde yansıtılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kitabımız dokuz bölümden oluşmaktadır: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Genel Bir Bakış; Yabancı Dil Öğretimi Yaklaşımları; Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Ve Tamamlayıcı Kitap, Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretilmesiyle Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi Arasındaki Farklar; Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortamlar; Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme; Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Etkinlik Tasarımı; Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Hazırlanmış Ders Kitapları; Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürlerarasılık. Kitabımızın başta dil eğitimi alanında yetişen öğrencilerimize ve yine bu alanda akademik çalışma yapan araştırmacılara, öğretmenlere kaynaklık etmesini diliyoruz.

Kitabın oluşmasına katkı sağlayan yazarlarımıza, yazarlarımız ve şahsım adına kitabın dizgi ve düzenlenmesinde büyük yardımları olan Pegem Akademi Yayıncılığın değerli çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Ülker ŞEN

Ocak 2019

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Dr. Ülker ŞEN

- 1. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Genel Bir Bakış**
Ülker ŞEN, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1855-6336
- 2. BÖLÜM: Yabancı Dil Öğretimi Yaklaşımları**
Başak UYSAL, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5803-9878
- 3. BÖLÜM: Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi ve Tamamlayıcı Kitap**
A. Selcen BİNGÖL, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6262-9037
- 4. BÖLÜM: Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretilmesiyle Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi Arasındaki Farklar**
Berker KURT, Akdeniz Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4788-0909
- 5. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortamlar**
Efecan KARAGÖL, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0331-8009
- 6. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme**
Aliye USLU ÜSTTEN, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2937-6154
- 7. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Etkinlik Tasarımı**
Kübra ŞENGÜL, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0307-9805
- 8. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Hazırlanmış Ders Kitapları**
Erhan YEŞİLYURT, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9537-7040
- 9. BÖLÜM: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürlerarasılık**
Müzeyyen ALTUNBAY, Giresun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9568-3160

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv

1. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Giriş.....	2
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Tarihi.....	3
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Kurumlar ve Uygulamaları	8
Üniversiteler.....	9
Yunus Emre Enstitüsü (YEE).....	14
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	15
Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)	16
Türkiye Maarif Vakfı (TMV)	17
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Süreci	17
Sonuç.....	20
Kaynaklar.....	21

2. BÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMLARI

Giriş.....	24
Yaklaşım, Yöntem ve Teknik	24
Neden Birden Çok Yöntem?	26
Yaklaşımlara Yönelik Sınıflamalar.....	26
Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi.....	28
Doğal Yöntem (Doğrudan Yöntem)	29
Sözel Yaklaşım ve Durumsal Dil Öğretimi	30
Görsel –İşitsel Yöntem.....	32
İletişimsel Dil Öğretimi/İşlevsel Kavramsal Yaklaşım	33
Toplu Dil Öğretimi.....	35
Göreve Dayalı Öğrenme Yaklaşımı.....	35
Tüm Fiziksel Tepki Yöntemi	37
Sessizlik Yöntemi.....	37
Telkin Yöntemi.....	38
Sonuç.....	38
Kaynaklar.....	39

3. BÖLÜM

DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK ÖNERİLER ÇERÇEVESİ VE TAMAMLAYICI KİTAP

Giriş.....	42
Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme (2001).....	43
AOÖÇ'nin Yenilikçi Özellikleri.....	55
AOÖÇ Tamamlayıcı Kitap.....	56
Tamamlayıcı Kitap ile Hangi Değişiklik ya da Yenilikler Yapıldı?.....	57
Tamamlayıcı Kitabın Katkıları Ne Olmuştur ve Olacaktır?.....	59
Yapılan Yenilik ve Güncellemelere Örnekler.....	62
Sonuç.....	63
Kaynaklar.....	64

4. BÖLÜM

TÜRKÇENİN ANA DİLİ OLARAK ÖĞRETİLMESİYLE YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİ ARASINDAKİ FARKLAR

Giriş	66
Ana Dili ve Yabancı Dil	66
Ana Dili ve Edinimi	67
Yabancı Dil ve Öğrenimi	69
Ana Dili ve Yabancı Dil Arasındaki Uyum	70
Ana Dili ve Yabancı Dil Öğrenme Modelleri	74
Ana Dili ve Yabancı Dil Öğrenme Arasındaki İlişki	79
Dil Öğretim Yöntemlerinin Ana Dili ve Yabancı Dile Bakışı.....	82
Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Farklı Açılardan Karşılaştırılması.....	84
Dil Tipolojisine Dayalı Benzerlik ve Farklılıklar.....	84
Edinim-Öğrenim Farklılığı.....	85
Amaçsal Benzerlik ve Farklılıklar	86
Hedef Kitle Farklılığı	87
Kültürel Farklılık	89
Sonuç	89
Kaynaklar.....	91

5. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAMLAR

Giriş.....	94
Fiziki Ortamlar	96
Dil Öğretimine Yönelik Formel Fiziki Ortamlar	96

Dil Öğretimine Yönelik İnförmel Fiziki Ortamlar.....	97
Sanal (Web 2.0) Ortamlar.....	99
Sonuç.....	111
Kaynaklar.....	112

6. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	116
Ölçme ve Değerlendirme Araçları	118
Ölçme ve Değerlendirmede Madde Yazımı ve Temel İlkeler	119
Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Metni'nde Ölçme ve Değerlendirme	122
Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dil Becerilerine Göre Ölçme ve Değerlendirme	128
Dinleme	128
Okuma	129
Konuşma.....	130
Yazma.....	131
Sonuç.....	134
Kaynaklar.....	135

7. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK TASARIMI

Giriş.....	138
Etkinlik Tasarımında Merkeze Alınan Faktörler.....	138
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Hedef Kitle	138
Dil Öğrenme Stratejileri	139
Öğrenme Stilleri	140
Etkinlik Örnekleri	141
A1 Seviyesi Okuma Becerisi Etkinliği	141
A2 Seviyesi Konuşma Becerisi Etkinliği.....	148
B1 Seviyesi Dil Bilgisi Etkinliği	149
B2 Seviyesi Dinleme Etkinlikleri.....	156
C1 Seviyesi Yazma Becerisi Etkinliği.....	158
Sonuç.....	160
Kaynaklar.....	163

8. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İÇİN HAZIRLANMIŞ DERS KİTAPLARI

Giriş.....	166
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Hazırlanan Ders Kitapları	170
Yedi İklim Türkçe	171
Çocuklar İçin Türkçe (ÇİT).....	173
Yabancılar İçin Türkçe	173
Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe	176
İzmir Yabancılar İçin Türkçe	177
İstanbul Yabancılar İçin Türkçe	179
Türkçe Öğreniyoruz (1-2-3-4-5-6)	180
Yabancı Dilim Türkçe	182
Türkçe Okuyorum (1-2-3-4).....	184
Türkçe Öğrenelim (1-2-3-4)	185
Türkçe Öğreniyoruz – Orhun.....	186
Türkçe Öğreniyorum	187
Sonuç.....	187
Kaynaklar.....	188

9. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRLERARASILIK

Giriş.....	190
Dil Öğretiminin Kültürel Boyutu.....	192
Hedef Dil ve Kaynak Dilde Kültürel Farklılıklar	193
Kültür Aktarımı	194
Sosyokültürel Bilgi	197
AOÖÇ’de Dil Öğretiminin Kültürel Boyutu ve Kültürler Arasılık	199
Kültürel Çeşitlilik	199
Sosyokültürel Yeterlik	200
Kültürlerarası Bilinç.....	201
Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük	202
Sonuç.....	204
Kaynaklar.....	206

Yazarlar Hakkında	207
--------------------------------	------------

1. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ülker ŞEN
Gazi Üniversitesi

Özet

Sıcaklıkları farklı iki cisim, ısıca yalıtılmış bir ortamda, bir araya getirildiğinde iki cisim arasında ısı alışverişinin olması bir fizik kuralıdır. Bu fizik kuralının ortaya koyduğu durumun bir benzeri sosyal bilimlerde dillerin etkileşiminde görülür. İki farklı dile sahip toplum bir araya geldiğinde veya temasa geçtiğinde diller ve kültürler arasında bir akış, alışveriş meydana gelir. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Diller, kültürler birbirinden etkilenir. Kimi zaman bu etki bir adım daha ileriye giderek o toplumun dilini öğrenme ihtiyacını veya diğer topluma dilini öğretme ihtiyacını ortaya çıkarır. Türkler de tarih boyunca çok sayıda toplumla/milletle temasa geçmiş, bir araya gelmiştir. Dolayısıyla bin yıllar öncesinden beri Türkçenin öğreniminin veya öğretiminin var olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yazılı belgelere dayalı olarak Türkçe öğrenimi veya öğretiminin başlangıcı XI. yüzyıla dayandırılmaktadır.

Elinizdeki kitabın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin yazılı ilk belgesi olarak kabul edilen Divânu Lugâti't-Türk'ten başlayarak yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihi süreci ele alınmış, bu alanda etkili olan kurumlar ve Türkiye'deki uygulamalar ile yabancı dil olarak Türkçe öğretimi hakkında bilgiler sunulmuştur.

GİRİŞ

Türkçe, hedef kitesinin özelliğine göre farklı alanlarda öğretilmektedir. Bu alanları; ana dili olarak Türkçe öğretimi, Türk soylulara Türkçe öğretimi, Balkanlarda Türkçe öğretimi, (Bazı kaynaklar Türk akraba toplulukları ve cumhuriyetlerinde yaşayanlar ile Balkan ülkelerinde yaşayan Türk kökenlileri “Türk soylular” başlığı altında birlikte ele almaktadır bk. Duman, 2003.) yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, yurt dışındaki Türklere Türkçe öğretimi şeklinde sıralamak mümkündür. Türkçenin öğretim alanları ve hedef kitleleri ise şu şekilde sınıflandırılabilir (Şen, 2015: 163):

Tablo 1. Türkçe Öğretiminin Alanları ve Hedef Kitleleri

Türkçe Öğretiminin Alanları	Türkçe Öğretiminin Hedef Kitleleri
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi	Ana dili Türkçe olmayan, Türkçe ve Türk kültürü bilgisi yok ya da yok denecek kadar az olan farklı milletlerden insanlar (İtalyan, Alman, Arap, Yunan vb.)
Türk Soylulara Türkçe Öğretimi	Ana dili, Türkçe ile aynı dil ailesi grubu içinde olan, Türkçe ve Türk kültürü ile ortaklıkları bulunan Türk akraba, ülke ve topluluklarından insanlar (Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, vb.)
Yurt Dışındaki Türklere Türkçe Öğretimi	Türkiye sınırları dışında özelde Avrupa ülkelerinde genelde yabancı bir ülkede yaşayan (nüfusun temeli işçi göçüne dayanan) Türkiye'ye vatandaşlık bağıyla ya da akrabalık, dil, din, tarih bağıyla bağlı fertler (Almanya'da yaşayan Türkler, Belçika'da yaşayan Türkler, Hollanda'da yaşayan Türkler vb.)
Balkanlarda Türkçe Öğretimi	Türkiye sınırları dışında Balkan ülkelerinin vatandaşları olarak yaşayan Türkiye'ye (az sayıda da olsa vatandaşlık bağıyla bağlı) dil, din, tarih bağıyla bağlı fertler (Makedonya'da yaşayan Türkler, Bulgaristan'da yaşayan Türkler, Yunanistan'da yaşayan Türkler vb.)
Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi	Türkiye sınırları içinde yaşayan Türkçeyi ana dili olarak öğrenen Türk vatandaşları

Yukarıdaki tabloya bakıldığında -ana dili olarak Türkçe öğretimi bir kenarda tutulduğunda- alanlar arasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi son yıllarda ön plana çıkan alan olmuştur. Bunun en temel sebebi Türkçeyi öğrenmek isteyen yabancı sayısının ve Türkiye'ye olan ilginin artması gösterilebilir. Talebin yoğunlaşması ile birlikte arz da yoğunlaşmıştır. Bu alanda yetişen uzmanların sayısı artmış, alana yönelik yapılan akademik çalışmalar nitelik ve nicelik olarak fazlaşmış, Türkçenin öğretimi için açılan kurumların sayısı da gün geçtikçe çoğalmıştır. Ya-

bancı dil olarak Türkçe öğretiminin günümüzdeki durumunu daha iyi değerlendirebilmek için öncelikle tarihî süreci bilmek yerinde olacaktır.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ TARİHİ

İlk insanlardan günümüze insanlar her zaman birbiri ile iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir. İletişim kurma ihtiyacının giderilmesinde en yaygın araç dil olmuştur. İnsan topluluklarının oluşması ile farklı dillere sahip topluluklar, milletler oluşmuştur. Böylece yakın çevrenin dışında uzak çevrelere ait yabancı bir dili öğrenme ihtiyacı da kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Türkler ve Türkçe için de durum benzer nitelik taşımaktadır. Türkler var oldukları zamandan itibaren ana dili olarak kendi içinde Türkçeyi kullanırken; etkileşimde, iletişimde olduğu diğer milletlerle anlaşabilmek için ya o milletin dilini öğrenmiş ya da Türkçeyi o milletlere öğretmiş / milletler öğrenmiş olmalıdır.

Türkçenin tarihî seyrinin takip edilebildiği ilk yazılı kaynağı Orhun Yazıtları'dır. Orhun Yazıtları bize doğrudan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından bilgiler vermemekle birlikte metinde elçilerin varlığı, yazıtta Çincenin yazılı olması dil öğrenimi ve öğretimi ile ilgili ipuçları verebilmektedir (Biçer, 2012). Orhun Yazıtları'ndan sonra yazılı kaynaklara dayalı Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin izleri sürüldüğünde karşımıza ilk olarak Divânu Lugâti't-Türk çıkmaktadır. Literatürdeki kaynaklara bakıldığında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihî başlangıcının Divânu Lugâti't-Türk olduğunda birlik sağlanmış görülmektedir (Göçer ve Moğul, 2011; Karakuş, 2006; Barın, 2009; Adıgüzel, 2009; Arslan, 2012; Güzel ve Barın, 2013; Biçer, 2012).

Kaynaklardaki Divânu Lugâti't-Türk Türkçe öğretiminin ilk eseri olduğu konusundaki birliğe yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihî sürecinin sınıflandırılmasında/tasnifinde rastlanamamaktadır. Kimi kaynaklar tarihî süreci, eser üzerinden kimi kaynaklar hedef kitle üzerinden kimi kaynaklar ise dönem üzerinden takip etmek gerektiğini ileri sürmüştür.

Arslan (2012: 169) Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ve öğreniminin tarihî sürecini hedef kitleyi esas alarak şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Arap ve Farslara Türkçe Öğretimi
 - a. Divanü Lügati't- Türk
 - b. Muhakemetü'l-Lügateyn
 - c. Memlûklüder döneminde Araplara Kıpçak Türkçesini öğretmek üzere yazılan kitaplar

- d. Arap ve Farslara Türkçe öğretmek üzere yazılan diğer eserler
2. Rusya'da Türkçe Öğretimi ve Öğrenimi
 - a. Doğu Avrupada İlk Türk Kabile Birlikleri ve Slavlarla İlişkiler
 - b. Kiev Rus Devletinin Kurulması, Oğuz ve Kıpçaklarla Olan Temaslar
 - c. Moğol İstilasası ve Kıpçak Türk Unsurlarının Eski Rusçaya Çokça Geçmesi
 - d. Çarlık Rusyası Türk Dili Faaliyetleri
 - e. Sosyalist Dönem ve Sonraki Türk Dili Faaliyetleri
3. Balkanlarda Türkçe Öğretimi ve Öğrenimi
 - a. Bosna-Sırbistan ve Hırvatistan'da Türk dilinin öğrenimi ve öğretimi
 - b. Bulgaristan-Makedonya-Arnavutluk ve Yunanistan'da Türk dilinin öğrenimi ve öğretimi
4. Batıların Türkçe Öğrenimi
 - a. Codex Cumanicus
 - b. Thatarisch Pater Noster
 - c. 19. Asırdan itibaren Batıda Türkçenin öğrenilmesi
5. Çağdaş Türkçe Öğretimi
 - a. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî kurumları tarafından yürütülen yabancılara Türkçe öğretim faaliyetleri
 - b. Sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen yabancılara Türkçe öğretim faaliyetleri

Biçer (2012) ve Aykaç (2015), Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi tarihi sürecini dönemleri esas alarak genel hatlarıyla şu şekilde sıralamıştır:

1. Kök Türk Öncesinde ve Kök Türk Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi
2. Uygur Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi
3. Karahanlı Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi
4. Kıpçak Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi:
5. Selçuklu Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi
6. Çağatay Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi
7. Osmanlı Döneminde Yabancılara Türkçe Öğretimi

8. Cumhuriyet Döneminde Yabancılar Türkçe Öğretimi

Güzel ve Barın (2013)'in tarihi süreçte yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için yaptığı tasniflendirme ise aşağıdaki gibidir:

a. Uygurlar Dönemi

b. Karahanlılar Dönemi

c. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Hakkında Harezmi Ve Kıpçak, Çağatay Ve Anadolu Sahalarında Hazırlanan Eserlerden Örnekler

1. Harezmi Sahası

2. Kıpçak Sahası

3. Çağatay Sahası

4. Anadolu Sahası

Bayraktar (2003), Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi tarihi sürecini eserleri esas alarak şu şekilde sıralamıştır:

1. İki Dilli Sözlükler

1.1. Divânü Lugâti't-Türk-Kaşgarlı Mahmud (1072-1074)

1.2. Kitâbü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak –Esirü'd-din Ebû Hayyân (1312)

1.3. EI-Kavaninü'l-Külliyey Li Zabtü'l-Lügati't- Türkiyye (XV. Yüz yılın ilk yarısı)

1.4. Kitâbü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak- Cemalü'd-din Ebi Muhammed Abdullahi't- Türkî (15. yüz yılın ilk yarısı)

1.5. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't- Türkiyye (XV. yüz yılın ilk yarısı) (Yeni ve Arı Türkçenin Sözlüğü)

1.6. Muhakemetü'l-Lugateyn- Ali Şir Nevâyî (1498)

2. İki Dilden Çok Dilli Sözlükler

2.1. Codex Cumanicus (XIII. yüz yılın sonu ya da XIV. yüz yılın başı) (Kuman Kitabı)

2.2. Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî (XIV. yüz yılın ilk yarısı)

2.3. Hilvetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân- Cemâlü'd-din İbni Mühennâ (XIII. yüzyılın sonu ya da XIV. yüzyılın başı)

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi tarihi süreci dikkate alındığında kronolojinin esas alınması gerektiği dolayısıyla dönemsel bir sınıflandırmanın daha doğru

olacağı düşünülmektedir. Tarihi süreçte dönemlere ait onlarca eser bulunmaktadır. Bunlar arasında öne çıkan eserler şunlardır:

Dîvânu Lugâti't-Türk: Türk Dilleri Sözlüğü anlamında gelen eser, Karahanlılar Dönemi'nde 1072-74 yılları arasında kaleme alınmıştır. Yazarı Kâşgarlı Mahmud, Türkçeyi Araplara öğretmek ve Türkçenin de Arapça gibi önemli bir dil olduğunu göstermek üzere yazmıştır. Kâşgarlı Mahmud, divanın ön sözünde amacını şu sözlerle dile getirmiştir: “Tanrı yeryüzündeki erki Türklere vermiştir; bunların dilini öğrenmekte fayda vardır. Bu kitabı Araplara Türkçe öğretmek için yazdım, buyurun (Türkan, 2017: 150)”.

Muhakemetü'l-Lügateyn: İki Dilin Karşılaştırılması anlamına gelen eserin yazarı Ali Şir Nevai'dir. 15. yüzyılda kaleme alınmıştır. Çağatay sahası eseridir. Nevai, eserinde Türkçe ile Farsçayı karşılaştırmıştır. Türkçenin Farsçadan üstün bir dil olduğunu göstermek istemiştir. Eserde “100 kadar Türkçe sözcük Farsça karşılıkları açısından değerlendirilir (İşcan, 2012: 15)”.

Codex Cumanicus: Kıpçak Kitabı/Sözlüğü anlamına gelen eserin yazarı bilinmemektedir. Kolektif bir eser özelliği taşımaktadır. “İlk 55 yaprak İtalyanlarca, sonraki 26 yaprak Almanlarca yazılmıştır. İçerik olarak Latince-Farsça-Kıpçak Türkçesi sözlüktür (Erdem, 2009: 896)”. Eserin oluşturulma amacı Kıpçaklar arasında Hristiyanlığı yaymaktır. 14. yüzyılda kaleme alınmıştır. Kıpçak Türkçesinin öğretiminin eserde dolaylı şekilde yer aldığı söylenebilir.

Kitâbü'l-İdrak Li Lisanü'l Etrak: Türklerin Dilini Anlama Kitabı anlamına gelen eserin yazarı Esirü'd-din Ebu Hayyan'dır. Eser, 1312 yılında tamamlanmıştır. Eser üçlü bir yapıda oluşturulmuştur: sözlük, biçim bilgisi, sözdizimi. Kıpçak Türkçesini öğretmek amacıyla yazılan eser sözlük ve gramer kitabı niteliğindedir (Erdem, 2009).

Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye: Türk Dilinin Parlayan İncisi anlamına gelen eserin yazarı bilinmemektedir. Dil bilgisi öğretiminden uzak bir sözlük ve konuşma kılavuzu niteliğindedir. Araplara Kıpçak Türkçesi öğretmek amacıyla kaleme alınmış bir eserdir (Tiryaki, 2011).

EI-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye: Türk Dilinin Öğrenilmesi İçin Önemli Kurallar anlamına gelen eser, Arapça kaleme alınmış Türkçe dil bilgisi kitabıdır. Yazarının kim olduğu bilinmemektedir. Araplara Kıpçak Türkçesini öğretmek amacıyla 15. yüzyıl başlarında yazılmıştır. Eseri kaleme alan Kıpçak Türkçesini çok iyi bilen bir yabancısıdır (Bayraktar, 2003).

Görüldüğü üzere 19. yüzyılın sonlarına kadar yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kurumsal değil eserler üzerinden öğretimin esas alındığı görülmektedir.

Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sözlüklerin temelde olduğu ve en çok eserin Kıpçak Türkçesi sahasında verildiği de diğer tespitler arasındadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin kurumsal düzeyde öğretiminin ilk izlerini Osmanlı Dönemi'nde gayrimüslim ve yabancı okullarındaki Türkçe öğretim faaliyetlerinde görebiliriz. 1869 Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile gayrimüslimlere ve yabancılara ait okulların müfredatına Türkçe dersinin girmeye başlamış olması (Şimşek, 2018) bunun bir göstergesidir.

1896 yılında çıkarılan “Vilâyât-ı Şahâne Maârif Müdürlerinin Vazâifini Mübeyyin Tâlimat” ile bütün gayrimüslim okullarında Türkçe zorunlu okutulması gereken ders olarak belirlenmiştir. Alınan kararlar birlikte ders materyallerinin hazırlanması da gündeme gelmiştir. Gayrimüslim ve yabancı okullarındaki gayrimüslim ve Müslüman/Türk öğretmenler tecrübelerine dayanarak Türkçenin öğretimi için materyaller hazırlamıştır.

Manastır Rum Mektebi Türkçe muallimi Pavlaki Efendi “Elifbâ-yı Osmanî” adında bir risale kaleme almış, “Lisân-ı Osmanî” adlı kitap hazırlamıştır. Üsküp'teki Sırp okullarında okutulmak üzere Sırp Ortodoks Mektebi Türkçe muallimi Perişa Lakiyeviç Efendi tarafından “Mebde-i Kıraat” adlı kitap ile Fener Rum Mekteb-i Kebiri Türkçe muallimi Anastasyadis tarafından “Usûl-ı Lisân-ı Osmanî” adlı eser hazırlanmıştır.

İstanbul Hasköy ve Balat Alyans Mektebi'nde Türkçe muallimi olarak görev yapan Selim Efendi, bu okullarda çocukların istifadesi için «Lisân-ı Türkî» adlı eserinin tab'ına müsaade edilmesi için talepte bulunmuştu

Ayrıca İzmir'de yaşayan Kıbrıslı Sami Efendi hem Rum hem de Fransız okullarında kullanılacak “Usûl-ı Tadrîs-i Lisân-ı Türkî” adlı bir kitap yazmıştır. Bir başka Türkçe muallimi Pavlaki Efendi de yine Rum ve Fransız okullarında kullanılmak üzere “Kavâid” adlı bir eser hazırlamıştır (Şimşek, 2018: 214).

Tanzimat Dönemi'nde Türkçenin öğretimi için yapılan faaliyetlerin ilerleyen yıllarda tam anlamıyla amacına ulaşmadığı görülmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi Osmanlı Devleti'nin siyasi buhranları, yıkılışı ve Cumhuriyet'in kuruluşu olarak sıralayacağımız dönemden 1950 yılına kadar arka planda kalmıştır. 1950 yılından sonra üniversiteler bünyesinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi gündeme gelmiştir. Dersin üniversitelerde okutulmaya başlaması ile alanda birçok kitap hazırlanmıştır. Kenan Akyüz'ün *Yabancılar İçin Türkçe Dersleri Konuşma, Okuma* adlı kitabı (Ankara Üniversitesi, 1965); Hüseyin Aytaç M. Ağâh Önen'in *Yabancılar İçin Açıklamalı Uygulamalı Türkçe* adlı kitabı (Ankara, 1969); Sermet Sami Uysal'ın *Yabancılara Türkçe Dersleri Kitapları* (İstanbul, 1979); Kaya Can'ın *Yabancılar İçin Türkçe-İngilizce Açıklamalı Türkçe Dersleri* kitabı (ODTÜ,